

भारताचे सर्वोच्च न्यायालय
दिवाणी अपील अधिकारक्षेत्र

दिवाणी आपील क्रमांक १७८४/२०२३
(@वि. अ. या. (दि.) क्र. ५३८६/२०२३)
(डायरी क्र. ९६२०/२०२२)

दिल्ली राष्ट्रीय राजधानी क्षेत्र , शासन अपीलकर्ता (अपीलकर्ते)
विरुद्ध
विजय गुप्ता आणि इतर उत्तरवादी

न्या य नि र्ण य

न्या., एम. आर. शाह

१. उच्च न्यायालय दिल्ली द्वारे रिट याचिका (दि) क्रमांक ९१९६/२०१५ मधील पारित केलेल्या आक्षेपित न्यायनिर्णय आणि दिनांक ०६.०८.२०१८ उच्च न्यायालय दिल्ली द्वारे रिट याचिका (दि) क्रमांक ९१९६/२०१५ मधील पारित केलेल्या आक्षेपित न्यायनिर्णय आणि दिनांक ०६.०८.२०१८ रोजीचा आदेश ज्यामध्ये उच्च न्यायालयाने प्रतिस्पर्धी उत्तरवादींनी दाखल केलेल्या उक्त रिट याचिकेला परवानगी दिली आणि त्यात उद्घोषित केले आहे की, विवादित जमिनीच्या संपादना संदर्भात केलेले अधिग्रहण, भूमि संपादन, पुनर्वसन आणि पुनर्व्यवस्थापन कायदा, २०१३ (यापुढे "कायदा, २०१३" म्हणून संदर्भित) च्या कलम २४ (२) च्या आधारे योग्य नुकसान भरपाईचा आणि पारदर्शकतेचा अधिकार व्यापगत झाले आहे असे

मानले यामुळे व्यथित आणि असमाधानी होऊन राष्ट्रीय राजधानी क्षेत्र , दिल्ली शासनाने वर्तमान अपील दाखल केले आहे.

२. अपीलकर्त्याच्या वतीने हजर असलेल्या विद्वान अधिवक्त्याने प्रतिपादन केले आहे की उच्च न्यायालयासमोर अपीलकर्त्याच्या वतीने हे विशिष्ट प्रकरण होते ज्यात उच्च न्यायालयासमोरील मूळ रिट याचिकाकर्त्यांनी जे त्यानंतरचे (subsequent purchasers)खरेदीदार झाले होते त्यांना संपादन व्यापगतीस आव्हान देण्याचा कोणताही अधिकार नाही. तथापि, वरील आक्षेप असूनही, उच्च न्यायालयाने त्यानंतरच्या खरेदीदारांच्या निवेदनावरून रिट याचिका मान्य सुनावणी केली आहे आणि **शासन (रा. रा. क्षे. दिल्ली) विरुद्ध मानव धरम ट्रस्ट आणि अन्य (२०१७)६ एस सी सी.७५१** प्रकरणात या न्यायालयाच्या निर्णयावर भर देऊन असे घोषित केले आहे की , संबंधित विवादित संपादनाला अधिनियमाच्या कलम २४ (२) नुसार व्यपगत झाले आहे असे मानले जाईल . असे प्रतिपादन केले आहे की **शिव कुमार आणि अन्य विरुद्ध भारतीय संघ राज्य आणि इतर, (२०१९) १० एससीसी २२९** मधील या न्यायालयाचा निर्णय लक्षात घेता, **मानव धर्म ट्रस्ट आणि अन्य (उपरोक्त)** च्या बाबतीत दिलेला निर्णय उचित कायदा नाही. खरेदीदाराला संपादनाच्या व्यापागमनाला आव्हान देण्याचा कोणताही अधिकार नाही असे या न्यायालयाने **शिव कुमार आणि अन्य (उपरोक्त)** प्रकरणात निरीक्षण नोंदवून निर्णय दिला आणि त्यानंतर **दिल्ली विकास प्राधिकरण विरुद्ध गॉडफ्रे फिलिप्स(1) लिमिटेड आणि अन्य,(२०२२)८ एस.सी.सी. ७७१** आणि **वरिष्ठ सचिव मार्फत जमीन आणि बांधकाम विभाग दिल्ली प्रशासन आणि इतर वि. पवन कुमार आणि इतर, (२०२२) ७ एस. सी. सी. ४७०** या प्रकरणांनंतर दिलेल्या निर्णयांमध्ये देखील त्याचा अवलंब केल्याचे प्रतिपादन केले गेले.

वरील निवेदन आणि निर्णयाच्या अधीन राहून, सदर अपीलाला अनुमती द्यावी अशी प्रार्थना करण्यात आली आहे.

३. विरोधी उत्तरार्थी - मूळ रिट याचिकाकर्ते यांच्या वतीने उपस्थित राहिलेले विद्वान वकील भूसंपादन कायदा, १८९४ अंतर्गत भूसंपादन कार्यवाहीनंतर संबंधित जमीन खरेदी केली होती या तथ्यावर विवादित करण्याच्या स्थितीत नाहीत. तसेच, मूळ रिट याचिकाकर्त्यांच्या वतीने उपस्थित राहिलेले विद्वान अधिवक्ता देखील कोणतेही वैध मालकी दस्तऐवज दाखवून देण्याच्या स्थितीत नाही. उच्च न्यायालयासमोरच्या याचिकेतील दाव्यांवरून असे दिसते की मूळ रिट याचिकाकर्त्यांनी आम मुखत्यारपत्र, मृत्यूपत्र, पावती इत्यादींच्या आधारे दिलासा मागितला, जो मूळ रिट याचिकाकर्त्यांना कोणतेही मालकी हक्क प्रदान करत नाहीत.

४. असेल ते असो, तथ्य असे आहे की उत्तरार्थींना नंतरचे खरेदीदार (subsequent purchasers) म्हटले जाऊ शकते. या न्यायालयाने **शिव कुमार आणि अन्य (उपरोक्त)** प्रकरणात घालून दिलेल्या नियमाचे पालन या न्यायालयाने नंतर **गॉडफ्रे फिलिप्स (I) लि. आणि इतर (उपरोक्त)** आणि **पवन कुमार आणि इतर (उपरोक्त)** यांच्या बाबतीत आणि त्यानंतरच्या इतर निर्णयांमध्येही केले की, खरेदीदाराकडे संपादनाच्या व्यापागताला आव्हान देण्याचा कोणताही अधिकार नाही. प्रकरणास त्या दृष्टिकोनातून पाहिल्यास, अधिग्रहणाच्या व्यापगमनाच्या हेतूने प्रार्थना करणाऱ्या मूळ रिट याचिकाकर्त्यांनी दाखल केलेल्या रिट याचिकेवर सुनावणी घेवून उच्च न्यायालयाने अतिशय चूक केली आहे. केवळ उपरोक्त पार्श्वभूमीच्या आधारे, उच्च न्यायालयाने पारित केलेला आक्षेपित न्यायनिर्णय आणि आदेश रद्द करून बाजूला सारण्या योग्य आहे.

५. वरील बाबी लक्षात घेऊन आणि उपरोक्त नमूद कारणांमुळे, सदरचे अपील यशस्वी झाले आहे. उच्च न्यायालयाद्वारे पारित आक्षेपित न्यायनिर्णय आणि आदेश याद्वारे रद्द करून बाजूला सारला जात आहे. उच्च न्यायालयाने दिलेल्या आक्षेपित न्यायनिर्णय आणि आदेशाद्वारे सांगितल्याप्रमाणे व नोंदविलेल्या निरीक्षणानुसार विवादित जमिनीच्या संदर्भात संपादनाच्या कार्यवाहीत कोणतेही व्यापागती मानली जाणार नाही.

त्याअनुषंगाने सदरचे अपिल मान्य केले जात आहे. माज, दाव्यातील तथ्ये आणि परिस्थिती पाहता खर्चाबाबत कोणतेही आदेश नाहीत.

प्रलंबित असलेले अर्ज, असतील तर, ते देखील निकाली काढण्यात आले आहेत.

.....

न्या. [एम. आर. शाह]

.....

न्या. [सी. टी. रविकुमार]

नवी दिल्ली;
२४ मार्च २०२३.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही. तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.
